

แช่ม บุนนาค กับการสร้างต้นตำแน่งไทย:
ประวัติศาสตร์แบบใหม่ ต้นกำเนิดชนชาติไทย
และการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทย
(ค.ศ. 1889 - 1890)*
(Chaem Bunnag and the Creation of
Ton Tamnan Uthai: New Historical
Content, Origin of the Thais and Thai
Migration from 1889 to 1890)

นิตยาภรณ์ พรหมปัญญา**
(Nittayaporn Prompanya)

Received: March 28, 2021
Revised: August 3, 2021
Accepted: March 23, 2022

บทความวิจัย
-
วิชาการ

* บทความนี้เน้นการศึกษาประเด็นกำเนิดชนชาติไทยและการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทย รวมถึงการเขียนประวัติศาสตร์ในงานของแช่ม บุนนาค ดังนั้นหลักฐานหลักของบทความชิ้นนี้จึงเป็น *ต้นตำแน่งไทย* เป็นหลัก.

** อาจารย์ประจำ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Lecturer, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University).

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างประวัติศาสตร์และบริบททางการเมืองระหว่างประเทศในปลายศตวรรษที่ 19 อันเป็นช่วงเวลาที่เกิดความขัดแย้งเรื่องเขตแดนระหว่างอังกฤษและสยามในบริเวณสาละวินและรัฐฉาน ในบทความนี้ศึกษาผ่านงานเขียนเรื่อง *ต้นตำนานอุไทย* ซึ่งถูกเรียบเรียงโดยแช่ม บุนนาค (ค.ศ. 1864 - 1907) ท่านเป็นข้าราชการชาวสยามที่ไปทำงานที่ศาลต่างประเทศที่เชียงใหม่ใน ค.ศ. 1883 และท่านยังเป็นหัวหน้าคณะสำรวจเขตแดนในบริเวณสาละวินและรัฐฉาน ตั้งแต่ ค.ศ. 1889 - 1890

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับงานเขียนของแช่มเน้นไปที่การศึกษา *พงศาวดารโยนก* (ค.ศ. 1907) เป็นหลัก แต่งานที่ศึกษา *ต้นตำนานอุไทย* โดยตรงนั้นไม่ปรากฏแต่อย่างใด ดังนั้น ในบทความชิ้นนี้จะศึกษางานเขียนของแช่ม บุนนาค เรื่อง *ต้นตำนานอุไทย* โดยศึกษาประเด็นการสร้างประวัติศาสตร์ของแช่มว่าเป็นอย่างไร และลักษณะเฉพาะของงานชิ้นนี้เป็นอย่างไร การศึกษาครั้งนี้พบว่างานเขียนของแช่มชิ้นนี้ถูกสร้างขึ้นภายใต้บริบทความขัดแย้งเรื่องเขตแดนระหว่างอังกฤษและสยามใน ค.ศ. 1889 (the Anglo - Siamese territorial conflict) ทำให้แช่มสร้างงานเขียนต้นตำนานอุไทยในลักษณะของประวัติศาสตร์แบบใหม่ที่มีประเด็นเรื่องกำเนิดชนชาติไทยและการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยจากอินเดียกลางและจีน

คำสำคัญ: แช่ม บุนนาค, ประวัติศาสตร์แบบใหม่, ต้นตำนานอุไทย, กำเนิดชนชาติไทย, การย้ายถิ่นฐาน, การสำรวจเขตแดน

ABSTRACT

This article explores the interplay between historical construction and international context in the late nineteenth century when the Siamese kingdom was in Anglo-Siamese territorial conflicts in the trans - Salween and Shan States. *Ton Tamnan Uthai*, compiled by Chaem Bunnag (1864 - 1907) a Siamese official working at the International Court in Chiang Mai in 1883, will be investigated. Chaem was a leader of the territorial survey mission in the trans - Salween and the Shan States from 1889 to 1890.

Studies about writing by Chaem Bunnag concentrate on *Phongsawadan Yonok* (Yonok Chronicle; 1907). By contrast, *Ton Tamnan Uthai* (The Origin of Thai), remains relatively understudied. This research examines the creation of *Ton Tamnan Uthai* and significant historical features of the chronicle. Results were that Chaem's work experience in the Anglo - Siamese territorial conflict starting in 1889 influenced the creation of this chronicle. In it, Chaem formulated new historical content focusing on the origin of the Thais and Thai migration from Central India and China.

Keywords: Chaem Bunnag, New historical writing, Ton Tamnan Uthai, Origin of the Thais, Thai migration, Territorial survey mission

บทนำ

บทความนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของงานเขียนของแช่ม บุนนาค (พระยาประจักษ์จรรจักร) เรื่อง *ต้นตำนานอุไทย* กับบริบททางการเมืองระหว่างอังกฤษและสยามในปลายศตวรรษที่ 19 อันเป็นช่วงเวลาที่เกิดความขัดแย้งเรื่องเขตแดนระหว่างอังกฤษและสยามในบริเวณสาละวินและรัฐฉาน ในบทความนี้ศึกษาผ่านงานเขียนเรื่อง *ต้นตำนานอุไทย* ซึ่งถูกเรียบเรียงโดยแช่ม บุนนาค (ค.ศ. 1864 - 1907) ท่านเป็นข้าราชการชาวสยามที่ขึ้นไปทำงานในภาคเหนือตั้งแต่ ค.ศ. 1883 จนถึง ค.ศ. 1890 ใน ค.ศ. 1883 แช่มถูกแต่งตั้งเป็นขุนประเทศตึกกิจขึ้นไปทำงานที่ศาลต่างประเทศอันเป็นศาลที่ตั้งขึ้นมาจากสนธิสัญญาเชียงใหม่ครั้งที่สองที่อังกฤษกับสยามได้ร่วมกันจัดทำขึ้น¹

ต่อมา ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสยามและอังกฤษในเรื่องเขตแดนปรากฏชัดเจนใน ค.ศ. 1885 เนื่องมาจากการขยายอำนาจของอังกฤษเข้าไปยังฉานและพม่าตอนบน ในปีนี้ อังกฤษยึดครองพม่าตอนบนรวมทั้งฉานได้ทั้งหมด เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เรียกว่า สงครามระหว่างอังกฤษและพม่าครั้งที่ 3 (The Anglo - Burmese War III 1885) การยึดครองของอังกฤษในครั้งนี้ทำให้เจ้าเมืองฉานจำนวนหนึ่งหนีอพยพมายังภาคเหนือของสยามซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับอังกฤษ การยึดครองฉานและพม่าตอนบนครั้งนี้ อังกฤษถือว่าตนเองมีสิทธิ์ในการปกครองและมองว่าดินแดนเหล่านั้นอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของอังกฤษ ดังนั้นอังกฤษจึงได้อ้างสิทธิ์ของตนเองเหนือดินแดนฉานและที่ราบลุ่มแม่น้ำสาละวิน ในขณะเดียวกัน สยามก็อ้างสิทธิ์ของตนเองเหนือดินแดนดังกล่าวเช่นเดียวกันเนื่องจากสยามมองว่าเมืองในบริเวณฉานและสาละวินบางเมืองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าเมืองในภาคเหนือ และบางช่วงก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม

¹ สนธิสัญญาเชียงใหม่ฉบับนี้มีเป้าหมายสำคัญในการแก้ไขปัญหาพรมแดนระหว่างพม่าและภาคเหนือสยามโดยเฉพาะการคำผิดกฎหมาย และปัญหาอาชญากรรม ผลของการทำสนธิสัญญาดังกล่าวคือการตั้งศาลต่างประเทศที่เชียงใหม่เพื่อพิจารณาคดีความที่เกิดขึ้นระหว่างชาวสยามและอังกฤษในพรมแดนภาคเหนือและพม่า รัฐสยามเห็นว่าแช่ม บุนนาค มีคุณสมบัติเหมาะสมจึงได้แต่งตั้งเป็นขุนประเทศตึกกิจให้ท่านไปทำงานที่ศาลต่างประเทศที่เชียงใหม่ในปีดังกล่าว.

ในท้ายที่สุด รัฐสยามและอังกฤษเห็นร่วมในการตั้งคณะสำรวจเขตแดนขึ้นในบริเวณฉานและสาละวินโดยเฉพาะ (The Anglo - Siamese Boundary Commission) (Iijima 1994: 4) ใน ค.ศ. 1888 ใน ค.ศ. 1889 แซ่ม บุนนาค ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหลวงประชาคตกิจซึ่งมีหน้าที่เข้าร่วมกับคณะสำรวจเขตแดนในภาคเหนือและบริเวณสาละวิน ในช่วงเวลานี้เอง แซ่มได้เรียบเรียง *ต้นตำนานอุไทยขึ้น* (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)²

นักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศสนใจศึกษางานเขียนของแซ่ม บุนนาค โดยเฉพาะ *พงศาวดารโยนก* นักวิชาการชาวญี่ปุ่นคนสำคัญ เช่น อากิโกะ อิจิมา (Akiko Iijima) ได้ศึกษาเรื่อง *พงศาวดารโยนก* ใน ค.ศ. 1994 ท่านได้ให้คำจำกัดความ แซ่ม บุนนาค ว่าเป็นข้าราชการชาวสยามที่ทำงานหลากหลายหน้าที่ และหลากหลายพื้นที่ ประสบการณ์ในการทำงานเรื่องเขตแดนทำให้ท่านมีความสนใจประเด็นเมืองและผู้คนชายแดน (Iijima 1994: 6) นอกจากนี้ อิจิมาได้เสนอมุมมองเกี่ยวกับ *พงศาวดารโยนก* ว่า งานเขียนชิ้นนี้เป็นประวัติศาสตร์สยามสมัยใหม่ที่ไม่ใช่ประวัติศาสตร์อาณาจักรเชียงใหม่ (Iijima 1994: 11 - 12) ข้อเสนอของอิจิมา สอดคล้องกับข้อเสนอของนักวิชาการชาวไทยคนสำคัญ เช่น งาม วัชรประดิษฐ์ งามมี ข้อเสนอว่า *พงศาวดารโยนก* เป็นงานเขียนประวัติศาสตร์สยามสมัยใหม่ที่เรียบเรียงมาจากหลักฐานทั้งตะวันตกและเอกสารของล้านนา นอกจากนี้ งามยังได้อธิบายลักษณะสำคัญของ *พงศาวดารโยนก* คือเป็นประวัติศาสตร์ของคนไทยสมัยใหม่ และเป็นงานเขียนที่เน้นวิธีการเขียนแบบตะวันตกที่มีการวิเคราะห์ วิจัยและเน้นความเป็นเหตุผลของเนื้อเรื่อง (Wacharapradit 2006: 200 - 220)

² ใน ค.ศ. 1891 แซ่มกลับมายังกรุงเทพและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระยาประชาภิจักรจักรและทำงานที่ศาลไกรศรี ใน ค.ศ. 1898 - 1899 แซ่มได้พิมพ์งานเขียนของท่านเป็นจำนวนมาก ท่านได้พิมพ์ *พงศาวดารทริภุไชย* *พงศาวดารลาวเฉียง* *ประวัติลาวเฉียง* และ *ตำนานเมืองเชียงแสน* ลงใน *วชิรญาณ* บทความทั้งหมดนี้ถูกตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องใน *วชิรญาณ* ผลงานชิ้นสุดท้ายของแซ่มคือ *พงศาวดารโยนก* พิมพ์เป็นหนังสือใน ค.ศ. 1907.

นักวิชาการชาวไทยคนสำคัญอีกท่านคือ พิเชฐ สายพันธ์ ได้ศึกษาเรื่อง คนไทยในรัฐอัลลัม อินเดีย: จากแนวคิด “รากเหง้าดั้งเดิม” สู่ “ชาตินิยมเชิงเชื้อชาติ” และ “การกำหนดทางชาติพันธุ์” อัลลัม พิเชฐได้อธิบายเรื่องดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

“ประวัติศาสตร์ของไทยซึ่งในเวลานั้นเรียกว่า “พงศาวดารไทย” ดังปรากฏในงานค้นคว้าของพระยาประชากิจกรจักร (แช่ม บุนนาค) ได้ค้นคว้าและเรียบเรียงเรื่อง “พงศาวดารโยนก” ลงพิมพ์ไว้ในสมุดหนังสือพิมพ์ชิรญาณใน ร.ศ. 117 และ ร.ศ. 118 [1898 - 1899] ต่อมาท่านได้รวมพิมพ์...นามประเทศแคว้นทั้งหลาย ในบรรดาที่ตั้งเหล่านั้นปรากฏชื่อ “ประเทศอัลลัมและมณีปุระ” อันเป็นส่วนหนึ่งของคำบรรยายว่าด้วย “ไทยแยกมาตั้งนครมาข่างใต้”

(Saiphan 2018: 87)

พิเชฐ ยังอธิบายถึงการโยกย้ายถิ่นฐานของคนไทยจากตอนใต้ของจีน ดังข้อความต่อไปนี้

“คนไทยกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ที่โยกย้ายมาทางใต้ตามที่ปรากฏในงานของแช่มนั้นมาจากแหล่งกำเนิดร่วมกันก่อนที่จะโยกย้ายลงมาทางใต้ แล้วก็แยกย้ายออกไปคนไทยกลุ่มต่าง ๆ ลงมาจนถึงกลุ่มที่ท่านเรียกว่าเป็นคนไทยขอมหรือคนไทยได้อาศัยในดินแดนที่มีชื่อว่าสยาม ซึ่งเป็นที่อยู่ของคนไทยปัจจุบัน”

(Saiphan 2018: 87 - 88)

จากงานศึกษาของนักวิชาการข้างต้นต่างมุ่งเน้นในประเด็นว่า พงศาวดารโยนกเป็นงานประวัติศาสตร์สยามสมัยใหม่ที่เน้นงานเขียนแบบตะวันตก อย่างไรก็ตาม ประเด็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างงานเขียนของแช่ม ต้นตำนานอุไทย กับบริบททางการเมืองในสยามช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ยังไม่ปรากฏการศึกษา

ในปลายศตวรรษที่ 19 ถึง ต้นศตวรรษที่ 20 ยังมีงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องกำเนิดชนชาติไทยอยู่ไม่น้อย อันได้แก่ งานของแช่ม บุนนาค งานพระนิพนธ์ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ งานเขียนของขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) งานเขียนของพลตรี หลวงวิจิตรวาทการ (วิจิตร วิจิตรวาทการ) และงานเขียนของ ชาลส์ คายส์ (Charles Keys)

ใน ค.ศ. 1889 แช่ม บุนนาค ได้เรียบเรียงเรื่อง *ต้นตำนานอุไทย* ขึ้น โดยนำเสนอว่ากำเนิดชนชาติไทยอยู่ในบริเวณอินเดียกลางและจีน เมื่อเกิดการสงครามกับจีนชนชาติไทยที่อยู่ในบริเวณดังกล่าวก็ได้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากในบริเวณฉานและที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดีและสาละวิน ซึ่งในปัจจุบันอยู่ในประเทศเมียนมาร์ ดังข้อความต่อไปนี้

“กำเนิดชนชาติไทยอยู่ในบริเวณอินเดียและจีนและชนชาติไทย
ได้โยกย้ายอพยพถิ่นฐานจากดินแดนดังกล่าวมาตั้งถิ่นฐานยัง
ดินแดนที่เรียกว่า สยามประเทศ กลุ่มคนไทยเหล่านี้ต่างตั้ง
รกรากยังพม่า ลาว อันนัม กัมพูชา และสยาม และต่างใช้
ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารรวมกัน”

(National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

ในเวลาต่อมา แช่มได้ขยายประเด็นกำเนิดและการโยกย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยมาตีพิมพ์เป็นบทความเรื่อง *พงศาวดารทริภุญไชย ประวัติลาวเฉียง พงศาวดารลาวเฉียง และพงศาวดารเมืองเชียงแสน* ใน *วชิรญาณ* ตั้งแต่ ค.ศ. 1898 - 1899

ใน ค.ศ. 1924 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงอธิบายกำเนิดชนชาติไทยไว้ใน *แสดงบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ท่านทรงอธิบายว่าชนชาติไทยอาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง และ แม่น้ำพรหมบุตร ต่อมาจีนได้แผ่อำนาจมายังที่ราบลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงและแม่น้ำพรหมบุตรทำให้ชนชาติไทยอพยพโยกย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณประเทศไทยในปัจจุบัน (Rachanuphab 1914: 5) เป็นที่น่าสังเกตว่าการอธิบายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่องกำเนิดชนชาติไทยและการโยกย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยนั้นมีความคล้ายคลึงกับเนื้อหาบางส่วนบางตอนมาจาก *พงศาวดารโยนก* อาจจะเป็นไปได้ว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้นำ

เนื้อหาดังกล่าวมาจากงานของแช่ม บุนนาค และนำมาใช้ประกอบการอธิบายในงานของท่าน (งานเรียบเรียงของแช่ม บุนนาค เรื่อง *พงศาวดารโยนก* ถูกพิมพ์เป็นหนังสือใน ค.ศ. 1907 ก่อนงานเรียบเรียงเรื่อง *แสดงบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ 17 ปี)

ใน ค.ศ. 1928 ขุนวิจิตรมาตราได้เรียบเรียงเรื่องไทยไว้ในเรื่อง *หลักไทย* ซึ่งพิมพ์หลังจาก *ต้นตำนานอุไทย* ถึง 38 ปี ในหนังสือเล่มนี้ ท่านได้อธิบายว่ากำเนิดชนชาติไทยและการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยนั้นมาจากจีนโดยอิงข้อมูลจากงานเขียนเรื่อง *The Tai Race* ของมิชชันนารีชาวอเมริกันชื่อ วิลเลียม ดอดด์ (William G. Dodd) (Wichitmatra 1928)

ต่อมา หลวงวิจิตรวาทการได้พิมพ์เรื่อง *ประวัติศาสตร์สากล เล่ม 6* ใน ค.ศ. 1929 โดยหยิบยกงานของแช่มที่ได้อธิบายประวัติกำเนิดชนชาติไทยและการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทย ดังต่อไปนี้ “กำเนิดชนชาติไทยอยู่ในบริเวณจีนและอินเดียนกลาง เมื่อจีนรุกรานชาวไทยที่อาศัยในบริเวณดังกล่าวก็แยกออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งย้ายไปยังน่านเจ้า และอีกกลุ่มหนึ่งย้ายลงมาทางใต้ในบริเวณที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ ในบริเวณนี้กลุ่มคนดั้งเดิมอาศัยอยู่ กลุ่มคนดังกล่าวคือขอมและลัวะหรือละว้า” (Wichitwathakan 1930: 39 - 40) ในงานชิ้นนี้ หลวงวิจิตรวาทการนำงานเขียนของแช่มเรื่อง *พงศาวดารโยนก* มาใช้เป็นหลักฐานในการอธิบายเรื่องคนไทย หลวงวิจิตรวาทการเขียนไว้ว่า “การที่เอาคำ “ไทย” ไปใช้ในความหมายตรงกันข้ามกับทาสนั้นเป็นการเข้าใจผิด น่าจะมีคำแปลอย่างอื่นที่ดีกว่านี้สักหน่อย ใน *พงศาวดารโยนก* ของพระยาประชาภิจักรจักร [แช่ม บุนนาค] ใน *ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 5* แปลคำ “ไทย” ว่า “ฟ้า” “แสงสว่าง” หรือ “บริสุทธิ์” ซึ่งเป็นคำแปลที่คมคายกว่าข้างต้นเป็นอันมาก [งานของลาลูแบร์]” (Wichitwathakan 1930: 39 - 40) อาจจะกล่าวได้ว่าเนื้อเรื่องดังกล่าวมีส่วนคล้ายกับคำอธิบายของแช่ม บุนนาค ใน *ต้นตำนานอุไทย*

ใน ค.ศ. 1995 งานศึกษาของนักวิชาการ ชาลส์ คายส์ (Charles Keys) ท่านได้เขียนบทความชิ้นสำคัญเรื่อง “Who are the Tai? Reflections on the invention of ethnic and national identities” งานชิ้นนี้ คายส์ได้เสนอเรื่องพัฒนาการของไท (Tai) สู่การกลายเป็นไทย (Thai) ทั้งนี้ท่านได้เสนอว่าเมื่อผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการพัฒนาด้านตัวอักษรขึ้น กลุ่มตระกูลภาษาไทได้พัฒนา

ตัวอักษรเป็นระบบภาษาเขียนตระกูลไท อาจจะกล่าวได้ว่า กลุ่มคนที่มีอักษรเขียนแบบเดียวกันกับตระกูลภาษาไทถือว่าเป็นกลุ่มตระกูลเดียวกัน งานเขียนในตระกูลไทที่แพร่ขยายไปยังดินแดนต่าง ๆ ยังถูกตีความว่าเป็นการขยายอำนาจของกลุ่มคนตระกูลภาษาไท (Keys 1995: 139 - 140)

อย่างไรก็ตาม งานเขียนของแช่ม เรื่อง *ต้นตำนานอุไทย* ได้เสนอประเด็นกำเนิดชนชาติไทยและการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยที่แตกต่างจากค้ายส์ ดังนั้นในบทนี้จึงต้องการศึกษา 3 คำถามหลักคือ แช่มเรียบเรียง *ต้นตำนานอุไทย* ขึ้นมาอย่างไรในปลายศตวรรษที่ 19 ประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในต้นตำนานอุไทยเป็นประวัติศาสตร์แบบใด และแช่มนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับต้นกำเนิดชนชาติไทยและการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยเป็นอย่างไร ในบทความนี้จึงแบ่งการอธิบายเนื้อหาสำคัญ 2 ส่วนด้วยกันคือ (1) ประวัติชีวิตของแช่มและการทำงานของท่าน และ (2) ประวัติศาสตร์แบบใหม่ในต้นตำนานอุไทย: กำเนิดชนชาติไทย และการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทย

แช่ม บุนนาค: ประวัติชีวิตและงานเขียนที่ชื่อ *ต้นตำนานอุไทย*

ก่อนที่จะกล่าวถึงการสร้าง *ต้นตำนานอุไทย* ผู้เขียนขอเริ่มต้นการอธิบายประวัติและประสบการณ์การทำงาน of แช่ม บุนนาค เป็นเบื้องต้น ใน ค.ศ. 1864 แช่มเกิดในตระกูลบุนนาค ท่านเข้าศึกษาในโรงเรียนสวนอนันต์ โรงเรียนแห่งนี้ถูกตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1879 โดยมีแม็คฟาร์แลนด์ (Dr. S. G. McFarland) มิชชันนารีอเมริกันทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลโรงเรียนแห่งนี้ (Osatharom 2005) โรงเรียนแห่งนี้มีการจัดการเรียนการสอนที่ทันสมัยดังจะเห็นได้จากรายวิชาต่าง ๆ ได้แก่ วิชาภาษาอังกฤษ วิชาวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ยุโรป ภูมิศาสตร์ คณิตศาสตร์ ศาสนา (Mead 2004: 72) ในบรรดาวิชาเหล่านี้ แช่มชอบเรียนวิชาวรรณคดีเป็นอย่างมาก

ใน ค.ศ. 1883 แช่มได้รับการแต่งตั้งเป็นขุนประกาศิตกิจ ให้ขึ้นไปทำงานยังศาลต่างประเทศที่เชียงใหม่ (อย่างไรก็ตามชีวิตและการทำงานของท่านในศาลต่างประเทศไม่ปรากฏในเอกสารมากมายนัก) ในขณะที่แช่มทำงานในภาคเหนือ ท่านได้เริ่มเรียนรู้ภาษาล้านนาและได้ทำความคุ้นเคยคลุกคลีกับกลุ่มคนต่าง ๆ ในภาคเหนือ ส่งผลให้ท่านเรียบเรียงบทความขนาดสั้นชื่อว่า *ว่าด้วยประเภทคนป่าเถว ข่าฝ่ายเหนือ* ตีพิมพ์ใน *วชิรญาณวิเศษ* ค.ศ. 1885 ในบทความนี้ แช่มอธิบายวิถีชีวิต

ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในภาคเหนือ ตลอดจนอธิบายถึงวัฒนธรรม ประเพณี และ บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนเหล่านั้น (Prachakitkorachak 1885: 164 - 166) (ดูตารางที่ 1)

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเกี่ยวกับพรมแดนภาคเหนือเกิดใน ค.ศ. 1885 ในปีนี้ได้เกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่าสงครามระหว่างอังกฤษและพม่าครั้งที่ 3 (The Anglo - Burmese War III) อังกฤษได้เข้ายึดครองพม่าทางตอนบนรวมทั้งฉานและบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสาละวิน เจ้าเมืองบางเมืองที่อยู่ในรัฐฉานได้ต่อต้านการยึดครองของ อังกฤษ ในขณะเดียวกัน เจ้าเมืองบางคน เช่น เจ้าเมืองงาย ได้หนีเข้ามายังเมืองชายแดนภาคเหนือของสยาม เช่น เชียงดาว แม่ฮ่องสอน เป็นต้น เพื่อขอความช่วยเหลือจากสยาม เหตุการณ์ครั้งนี้ได้สร้างความไม่พอใจให้กับอังกฤษ เนื่องจากสยามให้การช่วยเหลือและที่פקังต่อเจ้าเมืองดังกล่าว ทำให้สยามและอังกฤษต่างอ้างสิทธิเหนือดินแดนดังกล่าว สยามได้อ้างว่าเมืองต่าง ๆ ในบริเวณฉานและสาละวินเป็นรัฐบรรณาการของสยามมาก่อน ในขณะที่อังกฤษอ้างสิทธิเหนือดินแดนฉานและสาละวินเพราะอังกฤษสามารถยึดครองบริเวณดังกล่าวได้ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว อังกฤษจึงได้มีนโยบายทำแผนที่และปักปันเขตแดนในบริเวณรัฐฉานและสาละวิน³ (ดูตารางที่ 1)

³ ดังจะเห็นในเอกสารของกงสุลชื่อ Gould (The British Vice - Consul) "The authority of Siam over Chiangmai [*Chiang Mai*] was insufficient to control the people within its [Chiangmai's] borders, requiring policy changes to defend its territories from encroachment, which kept the boundary districts practically waste and discouraged interaction with neighbouring areas." in Foreign Office [F.O]. Further Correspondence Respecting the Affairs of Burmah, 422/17 Part II Further Correspondence Respecting the Affairs of Burmah, January to June 1886, in Inclosure 5 in No. 81, from Vice - Consul Gould to Mr. Symes, written in Chieng Mai, 22 December 1885, 63 - 64. ในขณะที่ฝั่งสยามเองก็ปรากฏข้อความที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าสยามได้อ้างสิทธิเหนือดินแดนบริเวณดังกล่าวปรากฏในข้อคิดเห็นของ Ernest Satow เป็นกงสุลชาวอังกฤษที่ทำงานให้กับรัฐบาลสยามตั้งแต่ ค.ศ. 1884 ถึง ค.ศ. 1887 ท่านได้เขียนประเด็นดังกล่าวว่า "The Chiefs of Muang Chwad, Muang Hang, Muang Tha, Muang Sat, Muang Tuan, small states [*towns in the trans - Salween States*] immediately beyond the north - western frontier of Chiangmai, have visited him [*the Foreign Minister of Siam*] and taken the oath of allegiance to Siam." in Foreign Office [F.O]. Further Correspondence Respecting the Affairs of Burmah, 422/17 Inclosure 1 in No. 93: from Mr Satow to the Chief Commissioner of Burmah, 9 November 1886).

ดูเหมือนว่าสถานการณ์ดังกล่าวจะคลี่คลายลงเนื่องมาจากการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างอังกฤษและสยามในการสำรวจและปักปันเขตแดนในบริเวณฉานและสาละวินใน ค.ศ. 1888 โดยมีการตั้ง The Anglo - Siamese Boundary Commission ขึ้นเพื่อดูแลการสำรวจดังกล่าว ในช่วงเวลานี้ รัฐบาลสยามได้จัดตั้งคณะสำรวจเขตแดนขึ้นโดยมีเป้าหมายหลักในการปักปันเขตแดนเพื่อทำแผนที่ให้ชัดเจน ใน ค.ศ. 1889 แซ่มได้รับการแต่งตั้งเป็นหลวงประชาคตกิจทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะสำรวจเขตแดนบริเวณเมืองที่ติดต่อกับฉานและสาละวิน โดยเฉพาะเมืองเจ็ยทั้ง 5 ประกอบด้วย เมืองงาย เมืองหาง เมืองสาด เมืองจวด และเมืองทา (National Archive of Thailand, KT 40/2 1889; Foreign Office, 422/23 1889 in Enclosure No. 47.) (ดูตารางที่ 1)

ในการสำรวจเขตแดน แซ่มเริ่มเดินทางจากเมืองเชียงดาว (ปัจจุบันเป็นอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่) ไปยังเมืองหาง เมืองต่วน เมืองจวด และเมืองทา (เมืองบริเวณสาละวินใกล้กับภาคเหนือ) ดังปรากฏในรายงานการสำรวจใน ค.ศ. 1890 ดังนี้

“[แซ่ม] ข้าพเจ้าและคณะสำรวจเดินทางจากเชียงใหม่ ไปยังเชียงดาว เมื่อข้าพเจ้าเดินทางไปถึงเมืองแต่ละเมือง ข้าพเจ้าขอให้คนในหมู่บ้านร่วมคณะสำรวจเพื่อเดินทางไปยังเมืองใกล้เคียงเชียงดาว ในระหว่างกระบวนการสำรวจนี้ ข้าพเจ้าต้องทำแผนที่ ในกระบวนการทั้งหมดนี้ใช้เวลาแปดชั่วโมงในแต่ละวัน”

(National Archive of Thailand, KT 40/2 1889)

นอกจากนี้ แซ่มยังต้องทำการสำรวจสำมะโนครัวไปพร้อมกันกับการปักปันเขตแดนเพื่อบันทึกจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้านและระบุสังกัดของคนในหมู่บ้านและเมืองที่คณะสำรวจเดินทางผ่านเข้าไปถึง (National Archive of Thailand, KT 40/2 1889)

แซ่มได้สร้างความสัมพันธ์กับเจ้าท้องถิ่นในบริเวณรัฐฉานและเขตสาละวินโดยการพบปะและพูดคุยกับเจ้าเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะเจ้าเมืองงายเชื้อเจ้าอินทะไชย แซ่มกับเจ้าอินทะไชยได้ส่งจดหมายแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงสถานการณ์ตามพรมแดนและท่าทีของอังกฤษ ในตอนหนึ่งของจดหมาย เจ้าอินทะไชยได้กล่าวถึงความไม่สงบในบริเวณเมือง

รอบข้าง เพราะเจ้าเมืองปิ่น (เข้ากับอังกฤษ) ได้รุกรานเมืองงาย แซ่มกล่าวว่าให้เจ้าอินทไชยไว้วางใจสยาม พวกเรา (สยามและฉาน) มีบรรพบุรุษร่วมกันคือลัวะจิงกราช ฉานและสยามเป็นเครือญาติเดียวกันดังจะเห็นได้จากรายงานของแซมในวันที่ 28 มกราคม ค.ศ. 1889 (National Archive of Thailand, KT 40/2 1889)

ในช่วง ค.ศ. 1889 แซ่มได้เรียบเรียง *ต้นตำนานอุไทย* ขึ้น และต่อมาได้ถวายให้กับรัชกาลที่ 5 ใน ค.ศ. 1890 เนื้อหาของเรื่องนี้ประกอบไปด้วย 7 เรื่องดังต่อไปนี้ *สยามประเทศ นามแลภาษา อุบัติแห่งไทย อุบัติแห่งกำพูช อุบัติแห่งพม่าแลรามัญ ประวัติรามัญกรุงพะโค อุบัติแห่งไทยอานัม และ อุบัติแห่งไทยลาวประเทศ* แซ่มอธิบายถึงการเรียบเรียง *ต้นตำนานอุไทย* ว่ามาจากประสบการณ์จากการไปเยือนเมืองดงเกียอานัม (เวียตนามในปัจจุบัน) ตั้งแต่ ค.ศ. 1883 และการสำรวจเขตแดนในดินแดนภาคเหนือโดยเฉพาะเมืองนครลำปาง เมืองนครเชียงใหม่ เมืองแพร่ และเมืองน่านตั้งแต่ ค.ศ. 1889 - 1890 ดังปรากฏเนื้อความดังนี้

“ข้าพเจ้า [แซม] ขอรับพระราชทานพระบรมราโชกาส
เรียบเรียงเรื่องตำนานอุไทย ตามข้อความที่
ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานสืบเสาะกราบเกล้าฯ
แลคิดเห็นความตามถ้อยคำตำนานต่าง ๆ หลายแห่ง
หลายอย่าง ในเวลาที่ข้าพระพุทธเจ้าได้รับราชการ
ฉลองพระเดชพระคุณไปตามเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
กรมหลวงพิชิตปรีชากร ขึ้นไปเมืองนครลำปาง เมือง
นครเชียงใหม่ แลเมื่อไปราชการเมืองแพร่ เมืองน่าน
แลเมื่อครั้งไปราชการทูตเมืองดงเกียอานาม แลเมื่อขึ้น
ไปรับราชการปลายเขตแดนข้างทิศเหนือต่อแดนไทย
เจียวครั้งนี้”

(National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

หลักฐานสำคัญที่แซมใช้ในการเรียบเรียงครั้งนี้มีหลากหลายด้วยกันได้แก่
ตำนานภาคเหนือ พงศาวดารจีน โดยเฉพาะงานเขียนชาวตะวันตก Professor
Ducall และ Sir Arthur Phayre ซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง *History of Burma*:

Including Burma Proper Pegu Taungu Tenassaerim and Arakan from Earliest Time to the End of the First War with British India (Phayre 1883) แชมได้ระบุหลักฐานที่ท่านใช้เรียบเรียง *ต้นตำนานอุไทย* ไว้ในตัวงานเขียนของท่านอย่างชัดเจนทั้ง 7 เรื่อง (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

การสำรวจและปักปันเขตแดนสำเร็จเรียบร้อยใน ค.ศ. 1890 หลังจากนั้นเพียงหนึ่งปี แชมได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระยาประชาภิจักรจักร ท่านได้เดินทางไปทำงานในมณฑลอีสาน ใน ค.ศ. 1891 ท่านได้กลับมาทำงานยังกรุงเทพและทำงานที่ศาลไกรศรี ท่านยังทำหน้าที่ในการสอนกฎหมายให้กับบรรดาข้าราชการกฎหมาย ในขณะเดียวกัน แชมยังได้เป็นสมาชิกของหอสมุดชิรญาณ และได้ผลิตงานเขียนอย่างต่อเนื่องซึ่งตีพิมพ์ใน *วชิรญาณ* ตั้งแต่ ค.ศ. 1898 จนถึง ค.ศ. 1899 ต่อมาแชมได้เรียบเรียงพงศาวดารต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์ใน *วชิรญาณ* และต่อมาพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ *พงศาวดารโยนก* ใน ค.ศ. 1907 ในปีเดียวกันนี้เอง ท่านได้เสียชีวิตลงด้วยวัยโรค ด้วยอายุเพียง 43 ปี (The cremation of Phraya Phrachakitkorachak 1913: 1 - 13)

ตารางที่ 1 ภาคเหนือและความขัดแย้งเรื่องเขตแดนระหว่างอังกฤษและสยาม
(*The Anglo - Siamese and Franco - Siamese Territorial Conflicts, 1883 - 1890*) (*The cremation of Phraya Prachakitkorachak 1913: 1 - 13; Ongsakul 2005: 251*)

ค.ศ.	บริบท
1883	ปัญหาเรื่องการค้าขายแดนและปัญหาเรื่องสังกัด นำไปสู่การเซ็นสนธิสัญญาเชียงใหม่ครั้งที่ 2 และตั้งศาลต่างประเทศขึ้นที่เชียงใหม่
1885	อังกฤษยึดครองพม่าตอนบนและรัฐฉานได้ภายใต้สงครามอังกฤษพม่าครั้งที่ 3
1889	อังกฤษและสยามมีการตกลงตั้งหน่วยงานจัดการเรื่องเขตแดนในบริเวณชายแดนระหว่างอังกฤษและภาคเหนือภายใต้ชื่อว่า The Boundary Commission
1889 - 1890	การสำรวจเขตแดนและสำมะโนครัวในบริเวณรัฐฉานและสาละวิน
1889	เกิดการต่อต้านรัฐบาลสยามในภาคเหนือนำโดยพระยาปราบสงคราม (พญาผาบ)
1892	สยามได้ยกหัวเมืองทั้งห้าที่อยู่ในบริเวณรัฐฉานและสาละวินให้กับอังกฤษ

อาจจะกล่าวได้ว่า แซ่มเรียบเรียง *ต้นตำนานอุไทย* ท่ามกลางการเมืองระหว่างเรื่องเขตแดนระหว่างอังกฤษและสยาม สถานการณ์ดังกล่าวนี้มีอิทธิพลต่อ *ต้นตำนานอุไทย* ทำให้เมื่อเนื้อหาการเล่าเรื่องแบบใหม่ที่เน้นเรื่องกำเนิดและการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยโดยไม่โยงกับตำนานพุทธศาสนาแต่อย่างใด พร้อมทั้งเชื่อมโยงการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนไทยเข้ากับการตั้งอาณาจักรโบราณของภาคเหนือจนกระทั่งถึงการ

รวมเอาอาณาจักรในภาคเหนือมาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยามใน ค.ศ. 1774 (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890) โครงเรื่องประวัติศาสตร์เช่นนี้ ถือว่าเป็นโครงเรื่องแบบใหม่ในปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งต่างจากโครงเรื่อง ประวัติศาสตร์จาริตที่อิงกับประวัติศาสตร์ราชวงศ์และศาสนาเป็นหลัก

ต้นตอานอุไทย: เรื่องย่อ และประเด็น

เนื้อหาของ *ต้นตอานอุไทย* ประกอบไปด้วย 7 เรื่องด้วยกัน ได้แก่ *สยามประเทศ* *นามแลภาษา* *อุบัติแห่งไทย* *อุบัติแห่งกำพูช* *อุบัติแห่งพม่าแลรามัญ* *ประวัติ รามัญกรุงพะโค* *อุบัติแห่งไทยอันม* และ *อุบัติแห่งไทยลาวประเทศ* ทั้งนี้ผู้เขียนขอ นำเสนอเนื้อเรื่องย่อดังนี้

เรื่องแรกคือ *สยามประเทศ นามแลภาษา* แหม่ได้อธิบายภาพรวมของประเทศ สยามโดยอธิบายผ่านการวิเคราะห์ชื่อต่าง ๆ แหม่เริ่มต้นด้วยการอธิบายความหมาย และที่ตั้งของประเทศสยาม ท่านให้คำอธิบายว่าประเทศสยามตั้งอยู่อินเดียกลาง (มัชฌิมประเทศ) และจีนตอนใต้ ประเทศสยามมีอาณาเขตตั้งแต่ที่ราบลุ่มแม่น้ำ พรหมบุตรและอ่าวเบงกอล รวมถึงที่ราบลุ่มแม่น้ำแยงซี ดังจะเห็นจากข้อความ ต่อไปนี้ “แผ่นดิน [ดั้งเดิม] ของผู้คนที่เราเรียกตนเองว่าไทยตั้งอยู่ในอินเดียกลางด้าน ตะวันตก (มัชฌิมประเทศ) และทางตอนใต้ของจีน” (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

แหม่ใช้การวิเคราะห์ทางภาษามาช่วยในการระบุทำเลที่ตั้งและผู้คนที่อาศัยใน บริเวณดังกล่าว ดังจะเห็นได้ดังนี้ “เมืองฝ่ายเหนือประเทศสยามที่ใกล้ชิดติดต่ออาณา เขตจีน จึงขึ้นชื่อว่า ยวน โดยคำว่าฮวนคือต่างประเทศของจีนแม้ลาวเฉียง ลาวกาว อานาม ก็เรียกว่ายวนทั้งสิ้น” (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890) แหม่กล่าวย้ำในเรื่องของการกำเนิดชนชาติไทยว่าอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแยงซี ผ่านความเชื่อมโยงด้านภาษา ดังนี้

“เมื่อชาติอุไทยฤไทยประดิษฐานขึ้นในสยามประเทศ
แล้วนั้น (ได้ความจากหนังสืออิติไคยของฮอล
คะฮาเล็ดอ้างถึงมอนซัวเตเรียน เด.ล่ำ. คุปเปอร์รี่
ลำแดงด้วยเรื่องพงษาวดารจีนโบราณ) กล่าวถึงชนซึ่ง
ใช้ภาษาไทย มีปรากฏในภูมิภาคแม่น้ำแยงซีเกียงตั้งแต่

ครั้งแผ่นดินจีนกระษัตริย์ราชวงศ์เฉียนหลงได้ ชำนาญประมาณ
ก่อนตั้งคฤศตศักราช 2356 ปี ก่อนพุทธศตศักราช
มิได้อุบัติ 1814 ปี⁴

(National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

เรื่องที่สอง คือ อุบัติแห่งไทย แซ่มอธิบายถึงประวัติศาสตร์ของชาวอุไทยใน
ประเทศสยาม (สยามประเทศ) ดังจะเห็นได้จากข้อความต่อไปนี้ “ประวัติศาสตร์การ
อพยพของคนไทยเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อพวกเขาเดินทางมาจากอินเดียกลางและจีนมาตั้ง
รกรากในภูมิภาคของตนในภาคใต้เรียกว่าสยาม” (National Archive of Thailand,
R.5 99/38 1890) นอกจากนี้ แซ่มยังได้อธิบายถึงการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยว่า
อพยพจากอินเดียกลางและจีนตอนใต้ลงมาตั้งถิ่นฐานยังสยาม ดังปรากฏข้อความ
ต่อไปนี้

“เมื่อชาติอุไทยฤไทยประติศถานขึ้นในสยามประเทศ
แล้วนั้น (ได้ความจากหนังสือฮิดโตแคลสเก็ชของฮอล
คะฮาเล่ต์อิงถึงมอนซัวเตเรียน เด.ล่ำ. คุปเปอร์รี่ สำแดง
ด้วยเรื่องพงษาวดารจีนโบราณ) กล่าวถึงชนซึ่งใช้
ภาษาไทย มีปรากฏในภูมิภาคแม่น้ำแยงซีเกียงตั้งแต่
ครั้งแผ่นดินจีนกระษัตริย์ราชวงศ์เฉียนหลงได้ ชำนาญประมาณ
ก่อนตั้งคฤศตศักราช 2356 ปี ก่อนพุทธศตศักราช
มิได้อุบัติ 1814 ปี⁵

(National Archive of Thailand,
R.5 99/38 1890)

ในเนื้อหานี้แสดงให้เห็นชัดเจนถึงบริเวณที่อยู่อาศัยของชนชาติไทยเมื่อย้ายถิ่น
ฐานมาในสยามประเทศ (ประเทศสยาม) ดังนั้นเมืองที่อยู่ในอำนาจของชนชาติไทยใน
บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดีและภาคเหนือของประเทศไทย ดังปรากฏข้อความ

⁴ ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก ต้นตำแน่งอุไทย.

⁵ ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก ต้นตำแน่งอุไทย.

ต่อไปนี้

“เมืองน้ำเมืองดอย (เมืองนาย) นามหลังนี้เมื่อขึ้นเชียง
แสนแลเจ้าขุนเครื่องบุตรพระยามังรายโบครอง จึงเรียก
เมืองนายสืบมา เมืองปาย (พ่าย) เมืองคำก่า (จำปา)
เมืองน้ำตก เมืองตุนฮู (เกาะฮู) เมืองเลน (เดิน) เมือง
สระทุ่ง เมืองตามพาก (ตามพราก)...เมืองเชียง (เพียง
เสมอ) เมืองล่ายสาก (ด้ายไหม)...เมืองปิ่น (เมืองหมุน)
เชียงทอง (อิงต่อง มีพระพุทธรูปอิงมา) เชียงคำ เมือง
ตุง (ตุง)...”⁶

(National Archive of Thailand,
R.5 99/38 1890)

เมื่อชนชาติไทยยึดครองอาณาเขตเหล่านี้ ดินแดนเหล่านี้อยู่ภายใต้การ
ปกครองของชนชาติไทย แม้ว่าจะมีกลุ่มคนพื้นเมืองได้แก่ ชาวลัวะ หรือละว้าที่อาศัย
อยู่ก่อนหน้านี้ก็ตาม

เรื่องที่สาม อุบัติแห่งกำพูชา แหม่อธิบายถึงความรุ่งเรืองและการล่มสลายของ
อาณาจักรขอม (อาศัยในสยามประเทศก่อนการตั้งถิ่นฐานของชาวอุไทย (ไทย)) โดย
อิงกับหลักฐานท้องถิ่น เช่น พงศาวดารเชียงแสน (ตำนานเชียงแสน) และ พระราช
พงศาวดาร (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890) ในเนื้อหาเรื่องนี้
พบว่าแหม่มบรรยายเรื่องราวความรุ่งเรืองของชาวขอมในดินแดนขอม (กำพูชาประเทศ)
ซึ่งต่อมาได้ชื่อว่าเป็นแคว้นสยามของคนไทย แหม่มอธิบายว่า

“จะกลับกล่าวถึงอุบัติแห่งกำพูชาก็คว่า แรกมาปรากฏใน
สยามประเทศ จำเดิมตั้งแต่อุไทยชนได้กระทำความ
สว่างแก่สยามประเทศให้รุ่งเรืองปรากฏ มีสุคันธศรีรังษี
จรไปในจาตุรทิศ ขนชาววันตกนา ๆ ตระกูลจึงได้

⁶ ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก ตำนานอุไทย.

เพิ่มพูนพากันมาสู่สยามประเทศนี้ แรกอุบัติกำพูนภาค
เมื่อก่อนคฤศตศักราช 1109 ปี ประมาณก่อนพุทธกาล
567 ปี แต่จะเป็นพราหมณ์ตระกูลใดมิปรากฏ เป็นลำดับ
สองภายหลังไทยประมาณ 1274 ปี ขอมครั้งนั้นจีน
เรียกเมืองโพหน้ำฤาพูนน้ำ แต่ยังมีได้รวมเป็นประเทศ
หนึ่งเดียวกัน ขอมกับไทยย่อมประคนปนกัน ต่างตั้งตัว
เป็นใหญ่เป็นตำบล ๆ ... ครั้นนั้นเอกราชไทยไปประดิษ
ฐานประเทศอยู่ฝ่ายเหนือแลฝ่ายปากตะวันตกแม่น้ำสาร
วาริธาตุาลวิล [แม่น้ำสาระวิน ประเทศเมียนมาใน
ปัจจุบัน] แลเหนือน้ำเอรารวดี [แม่น้ำอิรวดีในประเทศ
เมียนมาปัจจุบัน] ซึ่งคงเป็นเมืองใหญ่ทั้งหลายดัง
บรรยายแล้วนั้น”⁷

(National Archive of Thailand,
R.5 99/38 1890)

อย่างไรก็ตาม คนชาติไทยได้รวมกับขอมในเวลาต่อมาเนื่องมาจากการ
แต่งงานและความสัมพันธ์ทางเครือญาติ นอกจากนี้ คนชาติไทยได้ขยายอาณาเขต
ของตนไปยังเชียงใหม่ พม่า รามัญ เชียงรุ้ง และแสนหวี ดินแดนเหล่านี้ก็ได้ส่งเครื่อง
บรรณาการให้กับพระมหากษัตริย์ชาวไทย (National Archive of Thailand, R.5
99/38 1890)

เรื่องที่สี่คือ อุบัติแห่งพม่าแลรามัญ แซ่มอธิบายเรื่องกำเนิดของชาวพม่าและ
รามัญ (มอญ) และความรุ่งเรืองและล่มสลายอาณาจักรของพม่าและรามัญโดยใช้
หลักฐานจากงานของแฟร์ ร่วมกับ พงศาวดารเชียงใหม่ (National Archive of
Thailand, R.5 99/38 1890)

เรื่องที่ห้าคือเรื่อง ประวัติรามัญกรุงพะโค แซ่มอธิบายภูมิหลังทาง
ประวัติศาสตร์ของชาวรามัญ (มอญ) ในเมืองพะโค ความรุ่งเรืองและการล่มสลายของ

⁷ ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก ต้นตำแน่งไทย.

อาณาจักรพะโค ทั้งนี้ แซ่มได้ใช้งานของแฟร์เป็นแหล่งข้อมูลหลักในบทนี้ด้วยเช่นกัน (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

ในเรื่องที่หก คือ *อุบัติแห่งไทยอันม* แซ่มได้อธิบายกำเนิดของชาวไทย - เวียดนามว่าชาวอันม คือกลุ่มอุทัย (ไทย) ดังจะเห็นข้อความต่อไปนี้ “ชาวอันม [เวียดนาม] หรือ หยวน ซึ่งเป็นกลุ่มอุทัย [กลุ่มคนไทย]” รวมถึงประวัติความรุ่งเรือง และล่มสลายของอาณาจักรของไทยอันม แซ่มได้ใช้งานของแฟร์ เป็นหลักฐานหลัก ในการเรียบเรียงเรื่องนี้อีกเช่นกัน (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

เรื่องที่เจ็ดคือ เรื่อง *อุบัติแห่งไทยลาวประเทศ* เป็นประวัติการตั้งถิ่นฐานของคนไทยในภาคเหนือ (ล้านนาไทยประเทศ) ตั้งแต่แรกตั้งล้านนาไทยประเทศจนอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม แซ่มได้อธิบายว่า “ดินแดนที่คนไทยอาศัยในภาคเหนือนั้นตั้งอยู่กลางภูเขาสามลูก ได้แก่ เขาตา (ดอยตา) เขายาย (ดอยหญ้าเฒ่า) และเขาทุ่ง (ดอยทุ่ง) มีผู้ปกครองเรียกว่า ปู่จก และ ย่าจก” (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890) แซ่มได้ใช้ *ตำนานเมืองเชียงใหม่* ในการเรียบเรียงเรื่องนี้ (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

ประวัติศาสตร์แบบใหม่ใน *ต้นตำนานอุไทย*: กำเนิดชนชาติไทย และการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทย

ก่อนที่จะอธิบายถึงประวัติศาสตร์แบบใหม่ของแซ่ม ผู้เขียนขออธิบายแนวการเขียนประวัติศาสตร์จาริตของสยามว่ามีลักษณะเนื้อหาและวิธีการเขียนอย่างไร เป็นเบื้องต้น จาริตการเรียบเรียงและการแต่งประวัติศาสตร์สยามก่อนศตวรรษที่ 19 ยึดถือโครงเรื่องและเนื้อหาอิงกับศาสนาและประวัติศาสตร์ราชวงศ์เป็นหลัก สอดคล้องกับการอธิบายของ ฉลอง สุนทราวาณิช โดยอธิบายว่า

“ประวัติศาสตร์ไทยก่อนการรับแนวคิดแบบตะวันตกมี
ลักษณะที่สัมพันธ์กับความเชื่อในกำเนิดของโลกและมี
จุดหมายที่จะเชื่อกำเนิดของชุมชนของตนเข้ากับ
เทพเจ้าหรือผู้ใหญ่ให้กำเนิดโลกและจักรวาล...
ประวัติศาสตร์ไทยที่มีลักษณะนี้ที่เห็นได้ชัดเป็นพวก

ตำนานพื้นเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะทางภาคเหนือ...
นอกจากนี้มีลักษณะและจุดมุ่งหมายเพื่อประกาศ
เกียรติยศของพระมหากษัตริย์ รวมถึงมีลักษณะที่
สัมพันธ์กับศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนา และ
มีจุดมุ่งหมายที่จะกล่าวถึงประวัติการเผยแพร่ศาสนา
เหตุการณ์สำคัญทางศาสนา”

(Suntrawanit 1972: 67 - 68)

แนวการเขียนประวัติศาสตร์จารีตต้องกับประวัติของกษัตริย์โดยตรงและอธิบาย
เหตุการณ์ที่สัมพันธ์กับกษัตริย์ รวมทั้งไม่เน้นการบรรยายสภาพความเป็นอยู่ของ
หัวเมืองต่าง ๆ ทำให้ไม่ใช่หลักฐานที่หลากหลายได้ ฉลองอธิบายในประเด็นนี้ว่า
“การที่การเขียนพงสาวดารแบบเก่าไม่ต้องผูกพันอยู่กับการวินิจฉัยให้เห็นสาเหตุที่
แท้จริงของเหตุการณ์ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การเขียนแบบนี้ส่วนมากมักจะเขียนขึ้น
จากหลักฐานที่อยู่ใกล้มือ ซึ่งทั้งหมดแม้จะเป็นเอกสารของราชการ” (Suntrawanit
1972: 76)

แนวการเขียนประวัติศาสตร์จารีตเปลี่ยนแปลงไปเมื่อได้รับอิทธิพลตะวันตก
ในช่วงศตวรรษที่ 19 ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่เริ่มใช้หลักฐานที่หลากหลายและใช้
หลักฐานเอกสารที่กว้างขวางมากขึ้น เช่น เอกสารของตะวันตก เอกสารทาง
โบราณคดี ตำนานท้องถิ่นต่าง ๆ พงสาวดารเมืองต่าง ๆ รวมถึงพงสาวดารของจีน
 เป็นต้น นอกจากนี้ วิธีการวิเคราะห์วิจารณ์ เปรียบเทียบหลักฐานถือเป็นจุดเด่นของ
การเขียนประวัติศาสตร์ในยุคนี้ ฉลองกล่าวว่า “งานเขียนเหล่านี้เป็นความพยายาม
ของนักประวัติศาสตร์ไทยรุ่นใหม่ที่จะสร้างประวัติศาสตร์ของชาติให้สมบูรณ์โดยการ
แสวงหากำเนิดชาติ “อย่างมีแบบแผน” เป็นครั้งแรก” (Suntrawanit 1972: 79)

อย่างไรก็ตาม แซ่มเรียบเรียง *ต้นตำนานอุไทย* โดยมีโครงเรื่องและเป้าหมายที่
แตกต่างจากแนวการเขียนประวัติศาสตร์ไทยข้างต้น ประวัติศาสตร์แบบใหม่ใน
บทความนี้คือประวัติศาสตร์ที่นำเสนอเรื่องกำเนิดชนชาติไทย การย้ายถิ่นฐานจาก
อินเดียกลางและจีน มาตั้งถิ่นฐานในดินแดนที่เรียกว่า “สยามประเทศ” อันประกอบ
ไปด้วย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม แซ่มใช้โครงเรื่องนี้ในการนิยามขอบเขตของ
อาณาจักรสยามว่าเป็นอาณาจักรที่กว้างใหญ่ (โดยรวมเอา พม่า ลาว กัมพูชา

เวียดนาม เข้ากับอาณาจักรสยาม) และนิยามชนชาติไทยประกอบไปด้วยคนพม่า ลาว เวียดนาม และกัมพูชา นอกจากนี้ แหม่มใช้หลักฐานที่หลากหลาย ทั้งเอกสารของ ตะวันตก พงศาวดารจีน ตำนานเมืองเชียงใหม่ พงศาวดารเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น มาสนับสนุนโครงเรื่องดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้ แหม่มใช้การวิเคราะห์หลักฐาน เปรียบเทียบหลักฐานต่าง ๆ รวมถึงการใช้หลักภาษาศาสตร์ นิรุกติศาสตร์มา ประกอบการเรียบเรียง *ต้นตำนานอุไทย* เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับงานชิ้นนี้ ดังนั้น ผู้เขียนขออธิบายในประเด็นกำเนิดชนชาติไทย และการโยกย้ายถิ่นฐานเป็น เนื้อหลักตามลำดับต่อไปนี้

กำเนิดชนชาติไทย: ชาวอุไทยและทำเลที่ตั้งของชาวอุไทย

แหม่มได้อธิบายเรื่องกำเนิดชนชาติไทยไว้ในเรื่องย่อที่ชื่อ *สยามประเทศ นาม แลภาษา และ อุบัติแห่งไทย* โดยแหม่มได้ให้คำจำกัดความของชนชาติไทยว่า “ชาวอุไทยมาจากคำว่า “อุไทย” คำนี้หมายถึง ความสว่างไสว ดังนั้น “ชาวอุไทย” คือ ชนชาติที่มีความสว่างไสว หรือนัยหนึ่งคือเรื่องของผิวพรรณเป็นต้น” (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890) แหม่มได้ระบุถึงกลุ่มคนที่เรียกว่าชนชาติไทยผ่านประเด็นสีผิวดังนี้

“พราหมณ์โบราณเรียกว่า สามะฤาสยามทะเล” คกว่า
สามฤาสยามนั้น ตามดิทชนาริสังขมัญญแปลว่าสีคล้ำดำ
ความหมายแห่งนามนี้แม้จะเทียบกับจำแนกสีกายม
นุษย์ โดยสมมติแน่นกับคำอังกฤษว่า “มองโกลิวด์
(mongoliod) ฉะรอยความหมายของชาวมัชฌิม
ประเทศแต่โบราณหากเลงความว่า เป็นประเทศอันคล้ำ
ดำมืดมัว...เมื่อคนไทยอพยพจากอินเดียกลางและจีนไป
ยังภูมิภาคสยาม สยามก็กลายเป็นดินแดนของคนผิว
ขาว”⁸

(National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

⁸ ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก *ต้นตำนานอุไทย*.

นอกจากนี้ แชมยังได้เสริมข้อมูลเพื่อชี้ให้เห็นทำเลที่ตั้งของสยามประเทศชัดเจนขึ้น แชมได้อธิบายถึงตำแหน่งแห่งที่ของสยามประเทศโดยใช้มาตราวัดทางภูมิศาสตร์แบบตะวันตกคือละติจูดและลองจิจูด ดังปรากฏว่า

“สยามประเทศตั้งอยู่ละติจูดที่ 33 ถึง 38 องศา
ละติจูดที่ 106 ถึง 109 องศา ซึ่งเป็นตำแหน่งที่อยู่ใน
ดินแดนบริเวณแม่น้ำแยงซี แลตั้งป้อมกษัตริย์ครอง
ประเทศนั้นแต่เมื่อก่อนตั้ง ศฤศศักราช 2208 ปี
[ก่อนคริสต์ศักราช] ไทยได้เป็นอิศราธิปไตยในสยาม
มณฑลประเทศเป็นป้อม”⁹

(National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

จากข้อความข้างต้น สามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงรากฐานแนวคิดเรื่องตำแหน่งแห่งที่ของชนชาติไทยของแชนนั้นสามารถสืบย้อนกลับไปในงานเขียนชิ้นแรกของแชนเกี่ยวกับชาติพันธุ์วรรณนาใน ค.ศ. 1885 พิมพ์ใน *วชิรญาณวิเสศ* ในงานชิ้นนี้แชนได้เสนอว่า “ประเทศฝ่ายเหนือแห่งเรา อันเป็นระหว่างประเทศสยาม กับประเทศจีนต่อกันนั้น ตั้งแต่ฝั่งแม่น้ำกุญฉินทที่ซึ่งเรียกว่าน้ำแม่กก ขึ้นไปข้างเหนือจนถึงเขตแดนหือ...”¹⁰ (Prachakitkorachak 2428: 164)

แชนยังยืนยันทำเลที่ตั้งของสยามประเทศว่าตั้งอยู่บริเวณดังกล่าว โดยอิงจากงานเขียนของปัญญาชนตะวันตกซึ่งเป็นนักบริหารอาณานิคม เช่น Hall H. Hallet Ducall Sir Arthur Phayre & W.H. Howorth Jour ซึ่งเป็นนักบริหารอาณานิคมชาวอังกฤษที่ทำงานที่อินเดียและพม่าในช่วงศตวรรษที่ 19 ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาในเรื่อง *อุบัติแห่งไทย* “เมื่อชาติอุไทยฤไทยประดิษฐานขึ้นในสยามประเทศแล้วนั้น (ได้ความจากหนังสืออิศโตรีแคลสสเก็ซของฮอลล์สะฮาเล็ด [Hall H. Hallett] อ้างถึงมอนซัวเตเรียนเดลาคุปเปอร์รี่สำแดงด้วยเรื่องพงษาวดารจีนโบราณ)...ในตำนานทิศใต้ของดับ”¹¹ (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

⁹ ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก *ต้นตำนานอุไทย*.

¹⁰ ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจากงานเขียนของแชนที่ชื่อว่า “ประเพณีคนป่าภูเขาฝ่ายเหนือ” พิมพ์ใน *วชิรญาณวิเสศ* ค.ศ. 1885.

¹¹ ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก *ต้นตำนานอุไทย*.

การย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยในสยามประเทศ (ประเทศ สยาม)

นอกจากประเด็นเรื่องกำเนิดของชนชาติไทยอันเป็นลักษณะของประวัติศาสตร์แบบใหม่ของสยามแล้วนั้นยังปรากฏถึงประเด็นการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทย แท้จริงได้อธิบายเรื่องการโยกย้ายถิ่นฐานไว้ว่าชนชาติไทยย้ายถิ่นฐานมาจากอินเดียกลางและจีนตอนใต้ลงมายังดินแดนที่ถูกเรียกว่าสยามประเทศ เดิมทีดินแดนนี้เป็นดินแดนแห่งความมืดเนื่องมาจากเป็นที่อยู่อาศัยของยักษ์ หลังจากที่ชนชาติไทยตั้งถิ่นฐานในสยามประเทศเรียบร้อยแล้วนั้น ดินแดนนี้ก็กลายมาสว่างขึ้นดังที่เราเรียกว่าอุไทย เรื่องราวของการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยนี้แซมได้ใช้เอกสารสารานุกรมของอังกฤษเกี่ยวกับพม่าได้แก่หนังสือเรื่อง *The British Burma Gazettee* มามีส่วนในการเขียน *ต้นตำนานอุไทย* ด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากเนื้อหาใน *อุบัติแห่งไทย* ในประเด็นการย้ายถิ่นฐานชนชาติไทยดังนี้

“ด้วยเรื่องราวประวัติแห่งไทยเข้ามาตั้งในแม่น้ำเอรวดี
เมื่อต้นยุคศตศักราช มีข้อความตามพงษาวดารชาน
เมืองมณีปุระ [เมืองมณีปุระ ในอินเดีย] ในรีโปตของเบบ
เปอร์ตอนกล่าวด้วยอาณาเขตตัวนอกประเทศเบงตอก
กาละตา [เบลกอล กัลกัตตาในประเทศอินเดียปัจจุบัน]
ค.ศ. 1835 แลรีโปรของแอนเดอซอน เมื่อเที่ยวตรวจใน
แดนตะวันตกแห่งประเทศฮวนหน้าถุญนั้น กาละกัต
ตา ค.ศ. 1870 น้ 1 [หน้า] ถึงน้ 7 [หน้า] กับ
จดหมายปริชติชเบอร์มากาเสตี เล่ม 1 [The British
Burma Gazetteer Volume 1] น้ 176 [หน้า] มี
ความต้งกัน...”¹²

(National Archive of Thailand,
R.5 99/38 1890)

¹² ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก *ต้นตำนานอุไทย*.

นอกจากนี้แล้ว แคมยังใช้งานเขียนของเซอร์ อาเทอร์ แพร์ (Sir Arthur Phayre) โดยเฉพาะ เรื่อง *History of Burma: Including Burma Proper, Pegu, Taungu, Tenassaerim, and Arakan from Earliest Time to the End of the First War with British India* ดังจะเห็นได้ดังนี้

“ในหนังสือมหาชาวงศ์ (วงศ์) ฤาพงษาวดารพม่าซึ่ง
แปลเป็นภาษาอังกฤษ โดยลุดวิกเตอร์แนลเยเนอรอล
อาเธอร์พีเพร์ [Sir Arthur Phayre] หน้า 11 ถึงหน้า 14
กล่าวด้วยเออร์รับชั้นของไทยฤาษาน มาแต่มีขมิ้ม
ประเทศฤาเชนแตรนเอชียวแลความดำริห์ของมิตเตอร์
แมคซะมูเลอร์”¹³

(Phayre 1883: 11 - 12; National Archive of
Thailand, R.5 99/38 1890)

สาเหตุของการย้ายถิ่นฐานของชนชาติไทยนั้นเนื่องมาจากการขยายตัวของจีน
ดังปรากฏในข้อความใน อนุทินแห่งไทย ต่อไปนี้

“เมืองเสฉวนตั้งตัวเป็นเอกราชแต่อำนาจเข้ามาในฝ่าย
เหนือประเทศสยามครั้งหนึ่ง ครั้นภายหลังจีนกลับรวม
เมืองเอกเทศทั้งหลายเข้าเป็นราชอาณาจักรจีนประเทศ
เดียว เมืองไทยในบริเวณน้ำแยงซีจึงเข้าร่วมเป็น
อาณาจักรจีน ตั้งแต่พุทธศักราชล่วงได้ 335 มาจนถึง
618 ในระหว่างปี เอกราชสยามเสื่อมลงมาในตอนกลาง
แสดงตอนได้...ชาวไทยเคลื่อนย้ายมาจากอินเดียกลางและ
จีนเพื่อตั้งถิ่นฐานที่ส่วนทางใต้ซึ่งตั้งตามที่ราบลุ่มแม่น้ำ
อิรวดี ดินแดนดังกล่าวถูกปกครองโดยกลุ่มตระกูลชน
ชาติไทยหลังจากหลังจากการล่มสลายของ

¹³ ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก ต้นตำรานอไทย.

ราชอาณาจักรพม่าที่เมืองตะคอง ใน ค.ศ. 1110 นั้น
อาณาเขตสยามฤไทยเหนือได้ขยายไปจำนวนมาก เช่น
เมืองหนอง, เมืองเลน, เมืองเรียม, และอื่น ๆ ”

(National Archive of Thailand,
R.5 99/38 1890)

แซมเสนว่าชนชาติไทยมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณสยามประเทศ (ประเทศสยาม)¹⁴
โดยเฉพาะที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดีและสาละวิน ดังจะเห็นได้จากเนื้อหา ดังนี้ “ประเทศ
สยามถือเป็นดินแดนที่มีอุดมเพราะเป็นที่อยู่ของพระยาโยคี เมื่อคนไทยย้ายมาจาก
มณฑลประเทศ (อินเดียกลาง) และจีนเพื่อตั้งประเทศสยามนั้นประเทศสยามได้
กลายเป็นดินแดนที่สว่างขึ้นเมื่อคนไทยหรืออุไทยอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่นี่ กลุ่มคนที่นี่ถูก
เรียกว่าชาวอุไทยซึ่งหมายถึงความสว่าง” แซมได้กล่าวไว้ดังนี้

“อันว่าสยามประเทศเป็นมหามงคลประเทศเหตุนี้ที่
สำนักนี้แห่งโยคาวจรบุคคล ฤาษีนี้ นักบวช อายันอัน
หน่ายจากโลกียวัตรแลผูกเชือกในมณฑลประเทศแลจีน
ประเทศแล้ว แลท่องเที่ยวมาอาศัยสถิตยสำราญใน
สถานประเทศนี้ เป็นที่รับทุกข์ไทยได้ความเกษมสุขสืบ
วงศ์วารไพศาลเจริญยิ่งขึ้น จึงมาโมครสมมุติเป็น
ประเทศเขตรแขวง มีพ่อบ้านขุนเมืองปกครองรักษา
สามัคคีมีปรกติ...ปรากฏนามว่าไทย มาจากคำว่าอุไทย
แสดงความหมายที่เป็นชาวอุไทยแห่งมณฑลประเทศ
และเป็นพวกแรกนำความสว่างเข้ามาในสยามประเทศ
ซึ่งเข้าใจกันแต่ก่อนว่ามีดล้าดำโดยเหตุซึ่งเข้าใจว่าเป็น
ที่อยู่มหายักษ์รักษะนั้น...”¹⁵

(National Archive of Thailand,
R.5 99/38 1890)

¹⁴ แซมใช้สองคำนี้สลับกันไปมาในงาน ดันตำนานอุไทย.

¹⁵ ดันฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก ดันตำนานอุไทย.

เมืองหลวงของชนชาติไทยในประเทศสยาม (สยามประเทศ) มีชื่อว่า *สุวรรณ* ดังจะเห็นได้จากข้อความต่อไปนี้ “ชาวไทยและรัฐฉานได้ตั้งเมืองหลวงของพวกเขา และเรียกเมืองหลวงนั้นว่า เมืองหลวง ตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำชเวลิ (สุวรรณมาลี) เมื่อชนชาติไทยและชาวฉานตั้งถิ่นฐานที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดีและสาละวิน” (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890) *สุวรรณ* เป็นเมืองที่มีอาณาเขตที่กว้างขวางไปยังฉานซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชนชาติไทยกลุ่มเงี้ยวหรือไทยใหญ่ ดังจะเห็นได้จากข้อความ ดังนี้

“ด้วยเรื่องราวประวัติแห่งไทยเข้ามาตั้งในน่านน้ำเอรวดี เมื่อต้นศตวรรษที่ 19 มีข้อความตามพงศาวดารชานเมืองมณีปุระ ในรีโปตของเบอเปอร์ตอนกล่าวด้วยอาณาเขตวันออกประเทศเบงกอล กาละกตาปี 1835 แลรีโปตของแอนเดอซอน เมื่อเที่ยวตรวจในแดนตัวนตกแห่งประเทศชวหน่าญานัน กาละกัตตาปี 1870 นว 1 ถึง นว 7 กับจดหมายเหตุบริติชเบอมากาแลต์ เล่ม 1 นว 183 ถึงนว 186 มีความต้องกันว่า เมื่อต้นศตวรรษ พวกไทยชานเข้ามาตั้งอยู่ในถิ่นที่ซึ่งเป็นประเทศพม่าบัดนี้ มหานครชื่อเมืองลอง (เมืองหลวง) ตั้งอยู่แทบแม่น้ำ ชวยเวเล (สุวรรณวารี) ชวยคำพม่าแปลว่าทองคำ คำนี้มาแต่คำว่า “สุวรรณ”... ราชอาณาจักรชานแผ่ไพศาลไปในทักษิณแลปัจฉิมทิศมีเมืองขึ้นเมืองใหญ่ เมืองน้อย ... มหานครย้ายมาประดิษฐานเมืองป่ง คือกลองเงี้ยว พม่า เรียก “โมกอง” คือเมืองกลองนั่นเอง”¹⁶

(National Archive of Thailand,
R.5 99/38 1890)

¹⁶ ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก ต้นตำรานอไทย.

แซมได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกลุ่มชนชาติไทยที่อาศัยในฉานว่าเป็นกลุ่มชาติไทยที่ประกอบด้วย “ไทยน้อย” และ “ไทยใหญ่” ทั้งสองกลุ่มนี้ใช้ตระกูลภาษาไทยอยู่อาศัยในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสาละวินและอิรวดี (แม่น้ำอิรวดีและแม่น้ำสาละวินในประเทศเมียนมาร์ปัจจุบัน) และที่ราบลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร (แม่น้ำพรหมบุตรในประเทศอินเดียในปัจจุบัน) ดังข้อความต่อไปนี้

“ภาษาไทยมาจากอินเดียตอนกลางและมีการใช้อย่างกว้างขวางตามที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง แม่น้ำอิรวดี และแม่น้ำพรหมบุตร นอกจากนี้แล้ว อิทธิพลของภาษาไทยได้ถูกค้นพบว่าในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวินระหว่างการสร้างเมืองพะโคที่พม่า ณ ที่นี้ คนที่ใช้ภาษาไทยตั้งถิ่นฐานที่ฝั่งตะวันออกในขณะที่ฝั่งตอนใต้ของพม่าไม่ปรากฏว่ามีผู้ใช้ภาษาไทย”

(National Archive of Thailand,
R.5 99/38 1890; Phayre 1883: 11 - 12)

นอกจากนี้แล้ว ยังมีกลุ่มชนชาติไทยอีกกลุ่มที่ได้ตั้งถิ่นฐานยังภาคเหนือของสยาม โดยเฉพาะบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสาละวิน และได้ตั้งเมืองต่าง ๆ ขึ้นในบริเวณดังกล่าว ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“เมืองน้ำเมืองดอย (เมืองนาย) นามหลังนี้เมื่อขึ้นเชียงแสนแลเจ้าขุนเครื่องบุตรพระยามังรายปกครอง จึงเรียกเมืองนายสืบมา เมืองปาย (พ่าย) เมืองคำก่า (จำปา) เมืองน้ำตก เมืองตุนฮู (เกาะฮู) เมืองเลน (เดิน) เมืองสระทุ่ง เมืองตามพาก (ตามพราก)...เมืองเชียง (เพียงเสมอ) เมืองล่ายสาก (ด้ายไหม)...เมืองปัน (เมืองหมุน) เชียงทอง (อิงต่อง มีพระพุทธรูปอิงมา) เชียงคำ เมืองตุง (ตง)...”¹⁷

(National Archive of Thailand,
R.5 99/38 1890)

¹⁷ ต้นฉบับของข้อความ และคำศัพท์ต่าง ๆ นี้มาจาก ต้นตำนานอุไทย.

ผู้เขียนพบว่าเมืองงาย เมืองปั่น ต่างเป็นเมืองที่ปรากฏในการเจรจาการปักปันเขตแดนระหว่างอังกฤษและสยามในบริเวณสาละวินและภาคเหนือของสยามในทศวรรษ 1880 จนนำมาสู่การตั้งคณะสำรวจเขตแดนในบริเวณดังกล่าวใน ค.ศ. 1889¹⁸

อย่างไรก็ดี ก่อนหน้าที่กลุ่มชนชาติไทยมาตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือ ดินแดนนี้มีกลุ่มคนท้องถิ่นอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้แล้ว กลุ่มคนท้องถิ่นเหล่านี้คือขอมและลัวะ ดังจะเห็นข้อความต่อไปนี้

“ก่อนที่กลุ่มชนชาติไทยจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานยังดินแดนที่เรียกว่าสยามประเทศนั้น ยังมีกลุ่มชาวขอมที่อยู่อาศัยก่อนหน้านี้ ได้กล่าวอีกว่า ขอมได้ขยายอาณาเขตไปยังกำแพงเพชรที่ดอยตุง เมืองตุง และเมืองควานในส่วนเหนือของน่านน้ำกก ในบริเวณดังกล่าวนี้ ชาวขอมสร้างเมืองต่าง ๆ ในส่วนเหนือของเมืองฝาง เมืองพะเยา และเมืองคานเดิม ดังนั้น อาณาเขตของขอมเชื่อมต่อโดยตรงกับไทยเหนือซึ่งเป็นที่ตั้งของน้ำสาละวิน แม่น้ำสาละวินได้กลายเป็นพรมแดนทางธรรมชาติ”¹⁹

(National Archive of Thailand,
R.5 99/38 1890)

¹⁸ ในทศวรรษ 1890 เกิดการขยายอำนาจของฝรั่งเศสบริเวณหลวงพระบางซึ่งมีอาณาเขตใกล้กับเมืองน่านของสยาม ส่งผลให้สยามเกิดความวิตกกังวลจนนำมาสู่การยกเมืองที่อยู่ในบริเวณสาละวิน โดยเฉพาะ เมืองงาย เมืองทา เมืองสาต เมืองหาง เมืองจวด และเมืองต่วนให้กับอังกฤษ เพื่อให้อังกฤษคานอำนาจกับฝรั่งเศส.

¹⁹ จากข้อความข้างต้นนำมาจาก *ต้นตำนานอุไทย* ในเรื่อง *อุบัติแห่งไทย* ซึ่งในบทความนี้เน้นการนำเสนอเนื้อหาที่ขัดต่อการอธิบายเรื่องกำเนิดชนชาติไทย ดังนั้นหลักฐานหลักของบทความชิ้นนี้จึงเป็น *ต้นตำนานอุไทย* อย่างไรก็ตามประเด็นเรื่องขอมได้มีการถกเถียงในงานวิชาการในปัจจุบันเป็นจำนวนมากทั้งของจิตร ภูมิศักดิ์ และ ศรีสักร วัลลิโภดม เป็นต้น.

ในกรณีของกลุ่มตระกูลลัวะมีผู้นำท้องถิ่นชื่อลาวจกหรือลาวจอบในเวลาต่อมา เรียกว่าลวะจิงกราช ลาวจกได้สถาปนาตัวเองเป็นผู้ปกครองท้องถิ่นโดยมีศูนย์กลางการปกครองที่เมืองหิรัญนคร ใน*ต้นตำนานอุไทย*ได้กล่าวว่า “ลาวจกถือว่าเป็นผู้ปกครองที่ยิ่งใหญ่ที่ล้านนาไทยประเทศ และท่านได้สร้างเครือข่ายอาณาเขตของท่านเองตามแม่น้ำโขงและแม่น้ำกกโดยอิงกับเมืองฝาง เมืองหาง เมืองสาต เมืองจวด เมืองน้อย และเมืองยางแมน” (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

แหม่มยังได้กล่าวอีกว่าลาวจกแผ่ขยายอาณาเขตของตนเองไปยังบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขงและดินแดนตามตอนใต้ที่ใกล้กับขุนน้ำแม่ระมิงค์ แขวงหริภุญไชย หรือลำพูนหรือลำปาง ดังนั้น ดินแดนเหล่านั้นจึงถูกเรียกว่าล้านนาไทย ซึ่งหมายถึงประเทศลาวในดินแดนของลวะจิงกราช (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890) แหม่มได้กล่าวชัดเจนใน *ต้นตำนานอุไทย* ว่า ลาว เจี้ยว หรือไทยใหญ่เป็นกลุ่มเดียวกันกับชาวอุไทย (หรือไทย) เนื่องมาจากมีกำเนิดและประวัติการย้ายถิ่นฐานที่มาจากอินเดียกลางและจีนตอนใต้มาด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม ยังมีกลุ่มคนไทยที่เรียกว่าพม่าและมอญที่ตั้งถิ่นฐานในพม่า (ประเทศเมียนมาร์ในปัจจุบัน) ด้วยเช่นกัน แหม่มเสนอว่าคนพม่าและคนมอญก็คือนกลุ่มชนชาติไทยกลุ่มหนึ่งที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากอินเดียกลางและจีนมาตั้งอาณาจักรของตนเองขึ้นที่สยามประเทศอันมีทำเลที่ตั้งใกล้กับแม่น้ำอิรวดี แม่น้ำโขง และสาละวิน (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

ประเด็นกำเนิดและการโยกย้ายตั้งถิ่นฐานของชนชาติไทยข้างต้นไม่เพียงแต่อธิบายเรื่องราวการกำเนิดและการตั้งถิ่นฐานเท่านั้น แต่ยังชี้ให้เห็นถึงอาณาเขตของ*ประเทศสยาม* คำนี้ชี้ให้เห็นถึงอาณาเขตของสยามประเทศหรือประเทศสยามที่เชื่อมกับฉาน พม่า ล้านช้าง สิบสองปันนา และล้านนา อาณาเขตของไทยลาวประเทศประกอบไปด้วยเมือง 11 เมือง คือ เมือง ฉาน สิบสองปันนา (เชียงรุ้ง) เชียงใหม่ เชียงตุง เชียงแสน ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และล้านช้าง (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890)

นอกจากนี้ ผู้เขียนพบว่า *ต้นตำนานอุไทย* ได้ให้นิยามของชนชาติไทยหรือชาวอุไทยที่ประกอบไปด้วยกลุ่มคนพม่า ลาว อันนัม (เวียตนาม) เขมร ไทย ที่อาศัยในดินแดนที่เรียกว่า “สยามประเทศหรือประเทศสยาม” ซึ่งมีอาณาเขตกว้างขวาง

ครอบคลุมไปยังพม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา และ สยาม อาจจะกล่าวได้ว่า เรื่องเล่าใน *ต้นตำนานอุไทย* นี้แตกต่างจากการเขียนประวัติศาสตร์จารีตรวมทั้งประวัติศาสตร์สมัยใหม่ในสยามช่วงศตวรรษที่ 19 แท้ได้เรียบเรียง *ต้นตำนานอุไทย* เพื่อเป็นงานทางประวัติศาสตร์แบบใหม่ที่อิงกับเรื่องกำเนิดและการย้ายถิ่นฐาน การใช้หลักฐาน การสร้างภูมิศาสตร์ของ “ประเทศสยาม (หรือสยามประเทศ)” รวมถึงการนิยามกลุ่มชนชาติไทย (National Archive of Thailand, R.5 99/38 1890) ถือได้ว่า *ต้นตำนานอุไทย* เป็นงานเขียนบุกเบิกประวัติศาสตร์แบบใหม่ในด้านเนื้อหา หลักฐานและการนิยามกลุ่มชนชาติไทย

บทสรุป

ต้นตำนานอุไทย เป็นงานเขียนประวัติศาสตร์แบบใหม่ที่มีเนื้อหาเน้นเรื่องต้นกำเนิดชนชาติไทยและการย้ายถิ่นฐานชนชาติไทย โครงเรื่องเช่นนี้ได้รับอิทธิพลจากหนังสือตะวันตกซึ่งถูกเขียนขึ้นโดยนักบริหารอาณานิคมชาวอังกฤษ จากอิทธิพลของงานเขียนตะวันตกในสยามช่วงศตวรรษที่ 19 *ต้นตำนานอุไทย* ถูกสร้างขึ้นมาให้เป็นประวัติศาสตร์แบบใหม่ที่แสดงให้เห็นทั้งรูปแบบการเขียนและสาแหรกประวัติศาสตร์ที่ย้อนกลับไปถึงการกำเนิดชนชาติไทยและการอพยพโยกย้ายของชนชาติไทยในอดีตที่มาจากจีนและอินเดียกลาง ประวัติศาสตร์ลักษณะเช่นนี้ไม่เคยถูกนำเสนอมาก่อนในงานเขียนแบบจารีตที่ปรากฏใน *พงศาวดารเหนือ* หรือแม้แต่งานเขียนในช่วงเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้ แท้ยังได้เสนอประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับกลุ่มที่เรียกตัวเองว่าพม่า มอญ ฉาน อันนัม และล้านนานั้นคือชนชาติไทย และอยู่ในอาณาบริเวณที่ถูกเรียกว่าประเทศสยามหรือสยามประเทศอาจจะกล่าวได้ว่า *ต้นตำนานอุไทย* ได้ก่อรูปภูมิศาสตร์แบบใหม่ให้กับราชอาณาจักรสยามโดยขยายอาณาเขตไปยังพม่า ฉาน เวียดนาม และ ล้านช้าง แท้ได้นำลักษณะสำคัญเหล่านี้มาใช้ในงานเขียนขึ้นต่อมาได้แก่เรื่อง *พงศาวดารทริภุญไชย* *พงศาวดารลาวเฉียง* *ประวัติลาวเฉียง* แท้ตีพิมพ์บทความลงใน *วชิรญาณ* แต่ ค.ศ. 1898 ถึง ค.ศ. 1899 และใน ค.ศ. 1907 แท้ได้รวบรวมเอาเนื้อหาใน *ต้นตำนานอุไทย* และบทความเหล่านั้นมาเรียบเรียงและขยายการอธิบายและเนื้อหาให้กว้างมากขึ้นผ่านหลักฐานที่หลากหลายมากขึ้นด้วยเช่นกัน งานชิ้นนั้นคือ *พงศาวดารโยนก* ซึ่งตีพิมพ์เป็นหนังสือใน ค.ศ. 1907

References

- Foreign Office [F.O]. Further Correspondence Respecting the Affairs of Burmah, 422/17. (1886). Inclosure 1 in No. 93: from Mr Satow to the Chief Commissioner of Burmah, 9 November. n.p.*
- Foreign Office [F.O]. Further Correspondence Respecting the Affairs of Burmah, 422/17. (1885). Part II Further Correspondence Respecting the Affairs of Burmah, January to June 1886, In closure 5 in No. 81, from Vice - Consul Gould to Mr Symes, written in Chieng Mai, 22 December. n.p.*
- Foreign Office [F.O]. Further Correspondence Respecting the Affairs of Burmah, 422/18. (1887). Part II Further Correspondence on the Affairs of Burmah, 1887, In Enclosure No. 15. The Governor - General of India in Council to Viscount Cross, Fort William, 25 January. n.p.*
- Foreign Office [F.O]. Further Correspondence Respecting the Affairs of Burmah, 422/2. (1889). Enclosure No. 47. The Marquis de Montri [Praya Montri Surywangse, a high - ranking Siamese administrator] to the Marquis of Salisbury, written by the Siamese Legation, 23, Ashburn Place, London, 7 April. n.p.*
- Iijima, A. (1994). Phongsawadan yonok: the modern Siamese historiography. *Paper Presented at 13th IAHA Conference in September 5 - 9 (1 - 19). Tokyo: Sophia University.*
- Keys, C. (1995). Who Are the Tai ? Reflections on the Invention of Local, Ethnic and National Identities. In Lola R, and George A. De Vos. (eds). (3rd ed). *Ethnic Identity: Creation Conflict, and Accommodation* (136 - 160). Walnut Creek, CA: Alta Mira Press.

- Mead, K. (2004). *The Rise and Decline of Thai Absolutism*. London: Routledge Curzon.
- National Archive of Thailand, R 5 กระทรวงการต่างประเทศ [The Ministry of Foreign Affair] 40/2. (1889). *เขตแดนอังกฤษ* [The British Boundary]. n.p.
- National Archive of Thailand, R 5 กระทรวงราชเลขาธิการ [The Department of Secretary] 99/38. (1890). *ต้นตำนานอุไทย* [The Origin of the Uthai Chronicle]. n.p.
- Ongsakul, S. (2005). *History of Lan Na*. In Dolina W. Millar, S (ed.), Tanratanakul, C (T.). Chiang Mai: Silkworm Books.
- Osatharom, W. (2005). เรื่องโรงเรียนสวนอนันตอุทยาน: บทวิเคราะห์วัฒนธรรมความคิดทางการศึกษา [Brief history of a government school for English in Bangkok prepared by Dr. S. G. MacFarland]. *Rattasat San*, (26)3, 240 - 291.
- Phayre, Arthur P. (1883). *History of Burma: Including Burma Proper, Pegu, Taungu, Tenassaerim, and Arakan from Earliest Time to the End of the First War with British India*. London: Trübner & Co., Ludgate Hill.
- Prachakadikit, K. (1885). ว่าด้วยประเพณีคนป่าภูเขาฝ่ายเหนือ [The history of people in the North]. *Wachirayan Wisat*, (1)9, 164 - 166.
- Rachanuphab, D. (1914). *ประชุมพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1* [The Royal historical writing, Volume 1]. n.p.
- Saiphon, P. (2018). การศึกษาคนไทในรัฐอัสสัม อินเดีย: “จากแนวคิดรากเหง้าดั้งเดิม” สู่ “การกำเนิดทางชาติพันธุ์” [The study of the Tai peoples in Assam State, India: from “Primordialism” to “Racist nationalism” and “Situational ethnicity”]. *Journal of Anthropology*, 1(1), 87 - 88.

- Suntrawanit, C. (1972). *วิวัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ไทย จากเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ถึง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ศึกษาเปรียบเทียบพระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2* [The development of Thai historical writing from Thiphakorawong to Damrong Rachanuphap: the comparative with the history of Thai during the second reign]. Bangkok: Krom Sinlapakon.
- Thanaratanabodi, C. (1931). *พงศาวดารเหนือ* [The North Chronicle]. *The cremation book of Phraya Thanarattanabodi*. Sophon Phiphat thanakon.
- Wacharapradit, R. (2006). *พงศาวดารโยนก งานนิพนธ์ท้องถิ่นเรื่องประวัติศาสตร์ชาติไทย ชั้นแรก* [The Yonok Chronicle: the first Thai historical writing]. In Buhra, P (ed.), *รวมบทความทางวิชาการ* [Collected Academic Articles] (200 - 220). Phitsanulok: Suksawichakan prawattisat khana sang khommasat mahawitthayalai Naresuan.
- Wichitmatra, Khun. (1928). *หลักไทย* [Lak Thai]. Phranakorn: Rong Phim Thai.
- Wichitwathakan, Luang. (1930). *ประวัติศาสตร์สากล ฉบับ 6* [Universal History, Volume 6]. Bangkok: Saengdao.
- สมาคมสืบสานบูรณในประเทศไทยสยาม พระราชดำรัสของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สำรวจลำดับเก่า [The Antiquarian Society of Siam Speech of King Chulalongkorn]. (2008). *Journal of the historical Society*, 30, 5 - 27.
- หนังสืองานศพพระยาประชาภิจักรจักร* [The cremation book of Phraya Prachakitkonchak]. (1913). Bangkok: Wat Pra Yurawongsawat Krung thep Fang Tawantok.